

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

GERMANY CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SCIENCE, ENGINEERING AND
TECHNOLOGY**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY:
a collection scientific works of the International scientific conference –
Gamburg, Germany, 2026 Issue 2

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish,

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference « **INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY** ». Which took place in Gamburg, 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

Tafakkur**Sayfullayeva Feruza Sadriddinovna**

Andijon shahar 8-son texnikumi psixologi

Annotatsiya. Mazkur maqolada tafakkur tushunchasining mazmun-mohiyati, uning inson hayotidagi o'рни, bilish jarayonidagi ahamiyati hamda jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog'liqligi yoritiladi. Tafakkur insonning aqliy faoliyati sifatida borliqni bilish, tahlil qilish, umumlashtirish va xulosa chiqarish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Maqolada tafakkurning falsafiy, psixologik va pedagogik jihatlari tahlil qilinib, tafakkur rivojining shaxs kamolotidagi roli ochib beriladi. Shuningdek, tafakkurning tarixiy shakllanishi va zamonaviy ilmiy qarashlar asosida talqini bayon etiladi.

Annotation. This article examines the concept of thinking, its essence, role in human life, importance in the process of cognition, and its close relationship with social development. Thinking, as a form of human mental activity, includes processes such as understanding reality, analysis, generalization, and drawing conclusions. The article analyzes philosophical, psychological, and pedagogical aspects of thinking and reveals its role in personal development. In addition, the historical formation of thinking and its interpretation based on modern scientific views are discussed.

Аннотация. В данной статье рассматривается сущность понятия мышления, его роль в жизни человека, значение в процессе познания и тесная связь с развитием общества. Мышление как форма умственной деятельности человека включает процессы познания действительности, анализа, обобщения и формулирования выводов. В статье анализируются философские, психологические и педагогические аспекты мышления, раскрывается его роль в формировании и развитии личности. Также освещаются вопросы исторического становления мышления и его интерпретации с позиций современной науки.

Kalit so'zlar: tafakkur, ong, bilish jarayoni, aqliy faoliyat, mantiqiy fikrlash, ijodiy fikrlash, inson kamoloti.

Key words: thinking, consciousness, cognition process, mental activity, logical thinking, creative thinking, personal development.

Ключевые слова: мышление, сознание, процесс познания, умственная деятельность, логическое мышление, творческое мышление, развитие личности.

KIRISH. Insonni boshqa tirik mavjudotlardan ajratib turuvchi eng muhim xususiyatlardan biri bu uning tafakkurga egaligidir. Tafakkur insonning borliqni anglash, voqea-hodisalarni tushunish, ularni o'zaro bog'lash va ma'lum xulosalarga kelish imkonini beruvchi murakkab aqliy jarayondir. Insoniyat taraqqiyoti tarixi shuni ko'rsatadiki, jamiyatning rivojlanish darajasi bevosita tafakkur taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq. Fan, texnika, madaniyat, san'at va ta'lim sohalaridagi barcha yutuqlar inson tafakkurining mahsuli hisoblanadi.

Tafakkur inson ongining eng oliy shakli bo'lib, u bilish jarayonining muhim tarkibiy qismi sanaladi. Bilish sezgi va idrok orqali boshlanib, tafakkur orqali chuqurlashadi va mukammallashadi. Aynan tafakkur yordamida inson bevosita sezgi a'zolari orqali idrok qilib bo'lmaydigan hodisalar mohiyatini anglaydi, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlaydi va kelajakni oldindan tasavvur qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bois tafakkur nafaqat individual shaxs rivojida, balki jamiyat taraqqiyotida ham muhim o'rin tutadi.

Zamonaviy ilm-fan tafakkurni ko'p qirrali hodisa sifatida talqin qiladi. Falsafada tafakkur borliqni nazariy jihatdan aks ettirish shakli sifatida o'rganilsa, psixologiyada u oliy psixik jarayonlardan biri sifatida tahlil qilinadi. Pedagogika fanida esa tafakkur shaxsni tarbiyalash va rivojlantirishning asosiy omillaridan biri sifatida qoraladi. Har bir fan sohasi tafakkur masalasiga o'z nuqtayi nazaridan yondashadi, biroq ularning barchasini birlashtiruvchi jihat shundaki, tafakkur inson faoliyatining markazida turadi.

Bugungi globallashuv va axborotlashgan jamiyat sharoitida tafakkurning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Axborotlar oqimi kuchaygan bir davrda insondan faqat ma'lumotlarni qabul qilish emas, balki ularni tahlil qilish, tanqidiy baholash va to'g'ri xulosalar chiqarish talab etiladi. Bu esa rivojlangan tafakkurni, ayniqsa mantiqiy, tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini taqozo etadi. Shuning uchun ham tafakkur masalasi zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda dolzarb mavzulardan biri bo'lib qolmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi tafakkur tushunchasining mohiyatini keng yoritish, uning asosiy jihatlarini ilmiy manbalar asosida tahlil qilish va tafakkur rivojining inson hayoti hamda jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini ochib berishdan iboratdir. Ushbu kirish qismida tafakkur mavzusining dolzarbligi asoslab berilib, keyingi qismlarda uning mazmuni, turlari va rivojlanish xususiyatlari batafsil yoritiladi.

Tafakkur inson ongining eng murakkab va oliy darajadagi faoliyati bo'lib, u borliqni bilish va anglash jarayonida muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Tafakkur orqali inson voqelikni bevosita emas, balki bilvosita, umumlashtirilgan va mavhumlashtirilgan shaklda aks ettiradi. Bu jarayonda inson sezgi va idrok orqali olingan ma'lumotlarni tahlil qiladi, ularni taqqoslaydi, muhim belgilarini ajratib ko'rsatadi hamda umumiy xulosalarga keladi. Shu jihatdan tafakkur bilish jarayonining yuqori bosqichi sifatida qoraladi.

Falsafiy manbalarda tafakkur borliqni ongda aks ettirishning eng oliy shakli sifatida talqin qilinadi. Qadimgi Sharq va G'arb mutafakkirlari tafakkur masalasiga alohida e'tibor qaratganlar. Masalan, Aristotel tafakkurni mantiqiy qonunlar asosida amalga oshuvchi jarayon sifatida ko'rib, tafakkurning asosiy shakllari sifatida tushuncha, hukm va xulosani ajratib ko'rsatgan. Sharq mutafakkirlaridan Abu Nasr Forobiy tafakkurni insonni kamolotga yetkazuvchi eng muhim aqliy quvvat sifatida baholagan. Uning fikricha, tafakkur insonni haqiqatga olib boruvchi

asosiy vositadir. Ibn Sino ham tafakkurni bilishning markaziy mexanizmi sifatida talqin qilib, aql va tafakkur uyg'unligini ilmiy jihatdan asoslab bergan.

Psixologiya fanida tafakkur oliy psixik jarayonlardan biri sifatida o'rganiladi. Psixologik yondashuvga ko'ra, tafakkur muammoli vaziyatda yuzaga keladi va muammoni hal qilishga qaratilgan faoliyat shaklidir. Inson oldida noma'lum masala paydo bo'lganda, u tafakkur jarayoniga kirishadi, turli variantlarni ko'rib chiqadi va eng maqbul yechimni topishga intiladi. Bu jarayonda tahlil va sintez, taqqoslash, umumlashtirish va mavhumlashtirish kabi aqliy amallar muhim rol o'ynaydi. Tafakkur faoliyatining samaradorligi insonning bilim darajasi, tajribasi va individual xususiyatlariga bevosita bog'liqdir.

Tafakkur turlari masalasi ham ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Amaliy tafakkur insonning kundalik faoliyati bilan bog'liq bo'lib, real vaziyatlarni hal etishga qaratilgan bo'ladi. Nazariy tafakkur esa umumiy qonuniyatlarni aniqlash, ilmiy tushunchalar va nazariyalar yaratish jarayonida namoyon bo'ladi. Bundan tashqari, mantiqiy tafakkur sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlashga xizmat qilsa, ijodiy tafakkur yangi g'oyalar, noodatiy yechimlar va yangiliklar yaratishga yo'naltirilgan bo'ladi. Zamonaviy jamiyat sharoitida aynan ijodiy va tanqidiy tafakkur turlariga ehtiyoj ortib bormoqda.

Pedagogik nuqtayi nazardan tafakkur shaxsni rivojlantirishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning tafakkurini rivojlantirish muhim vazifa sifatida qaraladi. Bu jarayonda faqat tayyor bilimlarni berish emas, balki mustaqil fikrlash, tahlil qilish, muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Rivojlangan tafakkurga ega shaxs axborotni tanqidiy baholay oladi, uni qayta ishlaydi va amaliyotda samarali qo'llay oladi.

Tafakkur rivoji insonning yosh davrlari bilan ham chambarchas bog'liqdir. Bolalik davrida tafakkur ko'proq obrazli xarakterga ega bo'lib, konkret tasavvurlar asosida shakllanadi. O'smirlik va yoshlik davrida esa mantiqiy va abstrakt tafakkur rivojlanib, nazariy fikrlash imkoniyatlari kengayadi. Katta yoshdagi insonlarda tajriba asosida shakllangan tafakkur yanada chuqurlashib, murakkab muammolarni hal qilishga yo'naltiriladi. Shu sababli tafakkurni rivojlantirish uzluksiz jarayon bo'lib, u butun hayot davomida takomillashib boradi.

Axborotlashgan jamiyat sharoitida tafakkurga bo'lgan talab yanada kuchaymoqda. Bugungi kunda insonlar juda katta hajmdagi axborotlar bilan ishlashiga to'g'ri kelmoqda. Bunday sharoitda faqat eslab qolish emas, balki ma'lumotlarni tahlil qilish, saralash va to'g'ri xulosa chiqarish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, tafakkur jamiyat taraqqiyotining strategik resursi sifatida qaralmoqda. Tafakkuri rivojlangan jamiyat yangiliklarni tez qabul qiladi, innovatsion g'oyalarni qo'llab-quvvatlaydi va raqobatbardosh bo'lib qoladi.

Tafakkur inson faoliyatining barcha sohalarida, jumladan, ilm-fan, ta'lim, ishlab chiqarish, boshqaruv va madaniyatda muhim rol o'ynaydi. Har bir yangilik, har bir kashfiyot va har bir ijtimoiy o'zgarish avvalo inson tafakkurida paydo

bo'ladi. Shu bois tafakkur masalasini chuqur o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham egadir.

Zamonaviy ilmiy qarashlarda tafakkur nafaqat bilish jarayoni, balki insonning faol ijtimoiy va madaniy hayotidagi yetakchi omil sifatida talqin etiladi. Bugungi kunda tafakkur tushunchasi shaxsning intellektual salohiyati, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati va jamiyatdagi faol ishtiroki bilan chambarchas bog'liq holda o'rganilmoqda. Globallashuv, texnologik taraqqiyot va axborot oqimining keskin ortishi sharoitida inson tafakkurining moslashuvchanligi va tanqidiyligi alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Tanqidiy tafakkur zamonaviy tafakkur shakllaridan biri bo'lib, u axborotni tahlil qilish, baholash va mantiqiy asoslangan xulosalar chiqarish qobiliyatini anglatadi. Tanqidiy fikrlovchi shaxs har qanday ma'lumotni shubhasiz qabul qilmaydi, balki uning manbasi, ishonchliligi va mantiqiy asoslarini tekshiradi. Bu turdagi tafakkur jamiyatda ongli fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Tanqidiy tafakkur rivojlangan shaxslar turli manipulyativ axborotlarga berilmasdan, mustaqil va asoslangan qarorlar qabul qila oladilar.

Ijodiy tafakkur esa yangilik yaratish, muammolarga noodatiy yondashish va original yechimlar topish qobiliyati bilan tavsiflanadi. Ijodiy tafakkur insonni stereotip fikrlashdan chiqarib, yangi imkoniyatlar sari yetaklaydi. Ilm-fan va texnika rivojida, san'at va madaniyatda, shuningdek, ta'lim tizimida ijodiy tafakkur alohida o'rin tutadi. Har qanday kashfiyot yoki innovatsiya avvalo ijodiy tafakkur mahsuli sifatida yuzaga keladi. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimlarida o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Tafakkur va til o'rtasidagi uzviy bog'liqlik ham ilmiy tadqiqotlarda muhim masala sifatida qaraladi. Til tafakkurning ifodalanish vositasi bo'lib, fikrlarning shakllanishi va rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Inson o'z tafakkurini til orqali ifodalaydi, muloqot jarayonida esa fikr almashadi va tafakkur doirasini kengaytiradi. Til boyligi tafakkur boyligini belgilovchi omillardan biri hisoblanadi. Shu bois tilni rivojlantirish tafakkurni rivojlantirish bilan bevosita bog'liqdir.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda tafakkurni rivojlantirish ta'lim jarayonining ustuvor vazifasi sifatida belgilanmoqda. O'quvchilarga faqat tayyor bilimlarni yetkazish emas, balki ularni mustaqil fikrlashga, muammoli vaziyatlarda tahlil qilishga va ijodiy yechimlar topishga o'rgatish muhim ahamiyat kasb etadi. Muammoli ta'lim, interfaol metodlar, loyiha asosida o'qitish kabi zamonaviy pedagogik texnologiyalar tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bunday yondashuvlar orqali o'quvchilarda faollik, tashabbuskorlik va mas'uliyat hissi shakllanadi.

Tafakkur va shaxs kamoloti o'rtasidagi bog'liqlik ham muhim masalalardan biridir. Tafakkuri rivojlangan shaxs o'z oldiga maqsad qo'ya oladi, faoliyatini rejalashtiradi va natijalarini baholaydi. Bunday shaxs jamiyatdagi o'z o'rnini anglaydi va ijtimoiy hayotda faol ishtirok etadi. Tafakkur insonning axloqiy qarashlari, dunyoqarashi va hayotiy pozitsiyasini shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi.

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi tafakkur jarayonlariga ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Raqamli muhit inson uchun yangi imkoniyatlar yaratish bilan birga, tafakkurga bo'lgan talablarni ham o'zgartirmoqda. Tezkor axborot olish imkoniyati insonni chuqur fikrlashdan chalg'itmasligi lozim. Shu sababli zamonaviy sharoitda

tafakkurni rivojlantirishda muvozanatni saqlash, ya'ni texnologiyalardan oqilona foydalanish masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda.

Umuman olganda, zamonaviy tafakkur ko'p qirrali, moslashuvchan va tanqidiy xususiyatlarga ega bo'lishi zarur. Bunday tafakkur insonni tez o'zgarayotgan dunyo sharoitida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlaydi. Tafakkur rivoji individual shaxs kamoloti bilan bir qatorda jamiyatning intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Yuqorida bayon etilgan fikr-mulohazalar tafakkur inson hayotidagi eng muhim aqliy jarayonlardan biri ekanini yana bir bor tasdiqlaydi. Tafakkur orqali inson borliqni anglaydi, voqea-hodisalar o'rtasidagi bog'lanishlarni tushunadi va ongli ravishda faoliyat olib boradi. Tafakkur insonni shunchaki bilim egasi emas, balki mustaqil fikrlovchi, mas'uliyatli va ongli shaxs sifatida shakllantiradi. Shaxs kamoloti, jamiyat taraqqiyoti va madaniyat rivoji bevosita tafakkur darajasi bilan chambarchas bog'liqdir.

Tafakkurning falsafiy, psixologik va pedagogik jihatlarida tahlil qilinishi uning ko'p qirrali va murakkab hodisa ekanini ko'rsatadi. Falsafada tafakkur borliqni nazariy jihatdan aks ettirish shakli sifatida talqin qilinsa, psixologiyada u muammolarni hal etishga qaratilgan oliy psixik jarayon sifatida qaraladi. Pedagogika fanida esa tafakkur shaxsni tarbiyalash va rivojlantirishning asosiy omili sifatida e'tirof etiladi. Ushbu yondashuvlar bir-birini to'ldirgan holda tafakkurning mohiyatini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Zamonaviy jamiyat sharoitida tafakkurga bo'lgan ehtiyoj yanada ortib bormoqda. Axborotlar ko'pligi sharoitida insondan faqat bilimlarni o'zlashtirish emas, balki ularni tahlil qilish, tanqidiy baholash va ijodiy qo'llash talab etiladi. Shu bois tanqidiy va ijodiy tafakkur zamonaviy shaxsning muhim sifatlaridan biri hisoblanadi. Rivojlangan tafakkur insonni turli ijtimoiy, kasbiy va hayotiy vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilishga yo'naltiradi.

Ta'lim tizimida tafakkurni rivojlantirish masalasi ustuvor vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. O'quvchilarda mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarga ongli yondashish va ijodiy yechimlar topish ko'nikmalarini shakllantirish kelajakda jamiyatning intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanish tafakkur rivojini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Tafakkur insonning aqliy, axloqiy va ijtimoiy rivojini belgilovchi asosiy omildir. Tafakkuri rivojlangan shaxs jamiyatda faol, ongli va mas'uliyatli bo'lib shakllanadi. Jamiyat taraqqiyoti esa ana shunday shaxslarning ko'pligi bilan belgilanadi. Shu nuqtayi nazardan, tafakkur masalasini chuqur o'rganish va uni rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tadqiqotlar har doim dolzarb bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. Toshkent, Fan nashriyoti.
2. Ibn Sino. Donishnoma. Toshkent, Sharq nashriyoti.
3. Aristotel. Metafizika. Moskva, Nauka nashriyoti.
4. Vigotskiy L.S. Tafakkur va nutq. Moskva, Pedagogika nashriyoti.
5. Rubinshteyn S.L. Umumiy psixologiya asoslari. Moskva, Pedagogika.
6. Leontyev A.N. Faoliyat, ong, shaxs. Moskva, Politizdat.
7. G'oziyev E. Umumiy psixologiya. Toshkent, O'qituvchi nashriyoti.
8. Karimova V.M. Psixologiya. Toshkent, Fan va texnologiya nashriyoti.
9. Zamonaviy pedagogika va psixologiya bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami. Toshkent.